

Literatura

Kultura a textová tvorba:

Souhrn všech lidských výtvorů, materiálních i duchovních, se nazývá **kultura**. Kulturu lze třídit podle různých hledisek: časových (středověká kultura, kultura devadesátek), územních (kultura africká, česká atd.), tematických (hudební kultura, kultura odívání apod.).

V každém případě důležitou součástí kultury představuje *textová tvorba*. **Text** je jakýkoli ucelený a uspořádaný jazykový projev, mluvený či psaný. Ovšem zpravidla se důkladněji zabýváme jen těmi texty, které jsou zaznamenány a uchovávány pro další **reprodukc**i.

Slovesnost a literatura:

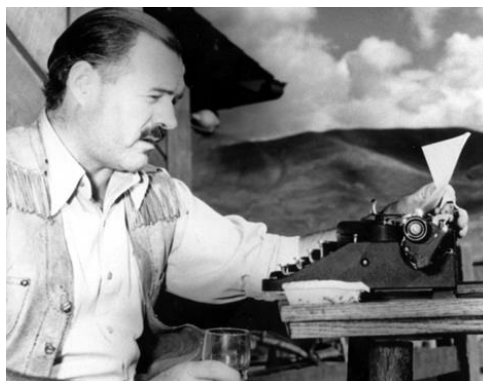
Texty původně tradované ústně se označují jako **ústní slovesnost**. Texty vzniklé záměrně v písemné podobě tvoří **písemnictví neboli literaturu**. Literatura se z hlediska funkčního dělí na:

a) **literaturu věcnou**: převládá v ní **funkce informativní**, spočívající v prezentaci znalostí;

b) **literaturu beletristickou**: převládá v ní **funkce estetická**, spočívající ve vztahu k vnímání krásy či k pocitu libosti/příjemnosti.

Literatura věcná, to jsou příručky, učebnice, odborné publikace...

Literatura beletristická, to jsou povídky, romány, ale třeba i jen písňové texty...

Pokud **beletristická literatura** poskytuje objevný, tvůrčí pohled na skutečnost, označuje se jako **literatura umělecká**. Druhou podskupinu beletrie představují texty, jež se spokojují jen s prostou zábavností, zbavenou hlubších obsahů: hovoříme zde o **literatuře triviální**.

Existují ovšem také texty na **pomezí mezi literaturou věcnou a beletrií**; je to především **literatura faktu** (cestopisy, životopisy, deníky, vzpomínková literatura, hodnotná korespondence...) a **beletristické texty v publicistice** (tedy v hromadných sdělovacích prostředcích – médiích) (fejton, sloupek, reportáž...). Celou situaci ukazuje následující tabulka:

		Reprodukované texty		
Ústní slovesnost	Literatura			
	Literatura věcná	Beletrie		
		Literatura umělecká	Literatura triviální	
	Literatura faktu			
	Beletristická publicistika			

Podle čeho poznáme literaturu kvalitní, hodnotnou?

Jistě nás napadlo, že pojem *text* souvisí se slovem *textil*. *Textilie (tkaniny)* jsou výrobky plošného tvaru vzniklé především tkaním, kdy se opakovaně provazují (kříží) dvě navzájem kolmé soustavy vláken: svislá vlákna se nazývají osnova, vodorovná jsou útek.

Tvoříme-li text, měli bychom si počínat obdobně. Jako horizontální (vodorovná) vlákna si můžeme představit prostý **obsah** sdělení, a jako vertikální (svislá) vlákna chápeme **způsob**, jakým obsah sdělujeme: měli bychom být srozumitelní, ale zároveň odkazujeme na vyšší (či naopak hlubší) souvislosti; čtenář či posluchač by měl od nás dostat víc než jen pouhou informaci – měli bychom obohatit jeho **porozumění světu**.

Naproti tomu **tvorba triviální** má pouze horizontální rozměr: literatura tohoto typu předkládá příběhy jen pro ukrácení dlouhé chvíle nebo pro odvedení pozornosti od závažných problémů (individuálních či společenských), ale také na čelném místě usiluje o finanční prospěch (mnohdy ve spojení s reklamou apod.). Dnešní zájemce se s triviální tvorbou setkává především v televizi: jejím nejčastějším příkladem jsou nekonečné seriály, telenovely, běžné detektivky (kriminálky) apod.

Objektivně však musíme říct, že hranice mezi uměleckou a triviální tvorbou není ostrá: v mnohých dílech považovaných v době svého vzniku za triviální nacházíme dnes umělecké hodnoty a naopak.

Na okraj připojme stručnou poznámku o anglickém názvosloví (ovšemže pocházejícím z latiny): beletrie se tu označuje pojmem **fiction** a literatura věcná je **nonfiction**.

Stručně o počátcích písemnictví:

Počátky literatury spadají do přelomu 4. a 3. tisíciletí př. n. l., kdy v souvislosti s utvářením nejstarších států vznikaly první propracované soustavy **písmo**.

Již ve starověku se vyvinulo dvojí dělení textů na **základní literární druhy**: podle **způsobu vyjádření skutečnosti** na epiku, lyriku a drama; podle **jazykové formy** na prózu, poezii a drama. Tyto literární druhy se pak podrobněji člení na jednotlivé **žánry**: epos, tragédii a komedii, bajku, sonet, povídku, román atd. O této tematice pojednáme podrobně později.

Starověké a částečně i **středověké písemnictví** se vyznačují některými společnými charakteristickými rysy:

- a) není přesně oddělena literatura věcná od beletristické;
- b) velký vliv ústní slovesnosti se odráží v převaze poezie nad prózou;
- c) hlavními faktory podněcujícími rozmanitost literární tvorby jsou pouze teritoriální, kulturní, náboženské aj. rozdíly mezi národy.

Teprve v **novověku**, kdy se (zejména díky knihtisku) prudce zvyšuje objem literární produkce, začíná docházet k ještě bohatšímu rozrůznění beletrie: v euroamerickém prostoru vznikají jednotlivé **literární směry**, zpravidla začleňované do obecnějších kulturních slohů. Někdy se také vymezují jednotlivé **tvůrčí skupiny**. Ve **20. století** se významným činitelem, který ovlivňuje podobu i vývoj beletrie, stala **média**, k nimž se ve **21. století** přidalo působení **sociálních sítí** na internetu.

Odborným zkoumáním umělecké literatury se zabývá **literární věda**. S ní souvisí i **literární kritika** – publicistický obor, který zprostředkovává široké veřejnosti kvalifikované názory na beletrii.

<https://johnromaniello.com/the-hemingway-sentence/>